

ŞAGİRD NAILİYYƏTLƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Açar sözlər: qiymətləndirmə, obyektivlik, kurikulum, keyfiyyət, əməkdaşlıq, özünüqiymətləndirmə, məqsəd, nailiyyət

Key words: assessment, objectiveness, curriculum, quality, co-operation, self evaluating, goal, achievement

Ключевые слова: оценивание, объективность, курикулум, качество, сотрудничество, самооценивание, цели, достижения

Tədrisdə şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi böyük əhəmiyyət kəsb edir. Qiymətləndirmə təlim prosesində aktivliyi yaratmaq, şagirdləri həvəsləndirmək, biliklərin nə dərəcədə mənimsənildiyini göstərməyə şərait yaradır. Bütün bunları həyata keçirmək üçün müəllim daima öz üzərində işləməli, şagirdləri fəal, müstəqil təlimə cəlb etməlidir. Kurikulum üzrə dərslər ənənəvi təlimdən fərqli olaraq şagirdlərin fəallığını daha çox təmin edir. Belə dərslərdə şagirdlərin qiymət kitabçasında müəllim motivasiya edici sözlərdən istifadə edərək şagirdlərin dərse marağını daha da artırır.

Qiymətləndirmə ədalətli, obyektiv və düzgün olmalıdır. Məktəblilərin obyektiv şəkildə qiymətləndirilməsi onların daima müvəffəqiyyət qazanmalarına köməklik edir. Müəllim verdiyi qiyməti əsaslandırmalıdır, şagird bilməlidir ki, nəyə görə bu qiymətlə qiymətləndirilib. Bəzi hallarda müəllimlər şişirtmə qiymətlərdən istifadə edərək guya şagirdi həvəsləndirir, lakin bu halda müəllim nəinki özünü hətta şagirdin də yanlış istiqamətlənməsinə səbəb olur. Bəzən də dərslərdə müəllimin şagirdin müəyyən davranışına görə qiymətini kəsməsinin şahidi oluruq. İntizamsızlığına və dəliliyinə görə başqa cəza formalarından da istifadə etmək olar. (tənbeh, məktəbli kitabçasında qeyd və s.). Qiymətdən cəza vasitəsi kimi istifadə etmək qətiyyən düzgün deyil.

Şagirdin biliyi qiymətləndirilərkən məzmunla yanaşı forma da nəzərə alınmalıdır. Müəllim şagirdin nə dediyinə fikir verdikdə, onun nitqinə, çıxış etmə qabiliyyətinə də münasibət bildirməli, fikrini söyləməlidir. [3, s. 77]

Məktəbdaxili qiymətləndirmənin 3 növü müəyyən edilmişdir:

- Diaqnostik qiymətləndirmə (şagirdlərin ilkin səviyyəsinin qiymətləndirilməsi)
- Formativ qiymətləndirmə (irəliləmə və geriləmələrin izlənməsi)
- Summativ qiymətləndirmə (yekun qiymətləndirmə)

Diaqnostik qiymətləndirmə şagirdlərin bacarıqlarını, səriştəsini ilkin səviyyədə müəyyənləşdirməkdir. Bu, dərslərin əvvəlində və ya şagird başqa hər hansı məktəbdən gəldikdə, sinfini dəyişdikdə və digər bir sıra hallarda həyata keçirilir.[2] Diaqnostik qiymətləndirmə zamanı suallar elə şəkildə hazırlanmalıdır ki, bu suallar şagirdin hansı səviyyədə biliklərə malik olduğunu göstərsin. Qiymətləndirmənin bu forması müəllimə, sinfin ümumi səviyyəsini müəyyən etməyə, gələcək dərslərdə qarşıya çıxacaq çətinlikləri aradan qaldıra bilməyə imkan yaradır. Müəllim dərslərdə və dərslərdən vaxtlarda şagirdin davranışını müəyyən etməli, valideynlərlə həmçinin digər fənn müəllimləri ilə əlaqədə olmalıdır. Belə ki diaqnostik qiymətləndirmə şagirdin psixoloji vəziyyətini, maraq dairəsini, şagirdə fərdi yanaşmağı tələb edir.

Formativ qiymətləndirmə dərslərin müddətində bir qayda olaraq şagirdin fəallığını ardıcıl izləyib təhlil etməkdir. Formativ qiymətləndirmə “qeyri- formal” (çox vaxt qiymətsiz) qiymətləndirmədir. Qiymətləndirmənin bu növü təlim prosesini tənzimləməyə, şagirdlərin dərse marağını artırmağa xidmət edir, qiymət müəllimin şəxsi kitabçasında və şagirdin məktəbli kitabçasında sözlərlə qeyd edilir. Bəzən müəllimlər yanlışlıqla formativ qiymətləndirmə zamanı rəqəmlərdən istifadə edirlər. Bu düzgün deyil. Formativ qiymətləndirmə müəyyən meyarlar əsasında aparılır. Meyarlar qiymətləndirmənin şəffaf və düzgün aparılmasını təmin edir. Məqsəd qiymətləndirmə meyarında öz əksini tapmalı, dərslərin sonunda qiymətləndirilməlidir. Şagirdlər meyarlarla yaxından tanış olmalı və nəyə görə bu qiyməti aldığını dərk etməlidirlər.

Meyarlar	Qruplar			
	I qrup	II qrup	III qrup	IV qrup
Təqdimat				
Vaxta qənaət				
Əməkdaşlıq				
Ümumi nəticə				

Formativ qiymətləndirmə zamanı şagirdin özünü qiymətləndirməsi də mümkündür. Bəzən müəllim bilərəkdən şərait yaradır ki, məktəblilər özlərinə qiymət yazsınlar. Bunun üçün özünüqiymətləndirmə forması tətbiq olunur və sonda şagirdə qiymətləndirmə cədvəlini müstəqil doldurmaq tapşırılır. Bu zaman şagirdə mütləq

başla salınmalıdır ki, özündən deyil, cədvəldəki meyarlara uyğun qiymətləndirmə aparsın. Özünüqiymətləndirmə vərdişlərini yaratmaq üçün bütün sinif və müəllimin iştirakı ilə qiymətin şagirdin özü tərəfindən verilməsini və eləcə də şagirdlərin bir-birinin işinə qiymət verməsini tətbiq etmək lazımdır. Şagirdin özünü qiymətləndirməsi müəllimin qiymətləndirilməsindən əvvəl tətbiq edilməlidir, daha sonra isə bu qiymətlər əlaqələndirilməli və müzakirə edilməlidir.

Qiymətləndirmə zamanı testlərdən geniş şəkildə istifadə etmək olmaz. Suallar daha çox şagirdi düşündürməli, onu yaradıcılığa sövq etməlidir. Ümumiyyətlə, formativ qiymətləndirmədə testlərin sayı nə qədər az olsa, o qədər yaxşıdır. Testlərin əvəzinə şifahi sorğu, yazı işləri, layihə istifadə edilməlidir. Tədris prosesində əyanilik, əyani vəsaitlərdən düzgün istifadə fənlərin təlim keyfiyyətini yüksəldir. Test tapşırıqlarından yalnız summativ qiymətləndirmədə istifadə etmək məqsədə uyğundur.

Summativ (yekun) qiymətləndirmə müəyyən mərhələdə, bölmə və yarımilin sonunda şagird nailiyyətlərinin səviyyəsini yoxlamaq məqsədilə aparılır. Nailiyyətləri yoxlamaq üçün müəllim tapşırıq və testlərdən istifadə edir, həmçinin əlavə mənbələrə də müraciət edir. Summativ qiymətləndirmə kiçik summativ, böyük summativ, yekun summativ qiymətləndirmədən ibarətdir.

Kiçik summativ qiymətləndirmənin sual və tapşırıqları fənni keçən müəllim tərəfindən, böyük summativ qiymətləndirmə isə məktəb rəhbərliyinin təşkil etdiyi komissiya tərəfindən həyata keçirilir. Yekun qiymətləndirmə vasitəsilə isə son nəticə alınır və şagirdlərin öyrənmə bacarığının hansı səviyyədə olduğu müəyyənləşir.

“Robert Steyk formativ və summativ qiymətləndirməni şorba qiymətləndirməsi ilə müqayisə edərək belə bir nəticəyə gəlmişdir ki, aspaz şorbanın dadına baxanda bu, formativ qiymətləndirmədir, nə vaxt ki, nahar edib şorbanı yeyir, bu isə summativ qiymətləndirmədir. Başqa sözlə, formativ qiymətləndirmə keyfiyyətin daxili nəzarətini əks etdirir, summativ qiymətləndirmə isə son nəticənin nə dərəcədə yaxşı işlənməsini göstərir” [4, s. 248].

Məktəblilərin təlim nailiyyətlərinin izlənilməsi çox geniş və əhatəli prosesdir. Müasir dövrdə təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsində qiymətləndirmə mühüm pedaqoji vasitədir. Qiymətləndirmə keyfiyyəti idarə edən əsas amildir. Qiymətləndirmə həm təlim, həm də tərbiyəvi əhəmiyyət daşıyır. Təlim baxımından bilik, bacarıq və vərdişlərin səviyyəsinə qiymətin verilməsində özünü göstərsə, tərbiyəvi cəhətdən məktəblilərin fəallığına, çalışqanlığına intizamlı olmasına görə pedaqoji ədəbiyyatda özünü göstərir [1, s. 225]. Qiymətləndirmədən nə qədər düzgün istifadə edilsə, dərslə o qədər çox səmərə əldə etmək mümkündür. Buna görə də müəllim daima öz üzərində işləməli, şagirdlərlə əməkdaşlıq etməlidir. Şagirdlərlə iş zamanı onların müstəqil fikir söyləməsinə, düşünmələrinə, mühakimə sürməyinə, yaradıcılıq bacarıqlarını inkişaf etdirilməsi üçün müxtəlif üsul və vasitələrdən istifadə etmək lazımdır. Bu zaman şagirdin dərslə marağı artır və o, sırf qiymət almaq xatirinə deyil, dərslə həvəs göstədiyi üçün çalışır.

Ədəbiyyat:

1. Abbasov A. Pedaqogika: orta ixtisas məktəbləri üçün dərslik. Bakı: Mütərcim, 2010, 348 səh.
2. Azərbaycan Respublikasının ümumi təhsil sistemində Qiymətləndirmə Konsepsiyası. Bakı. 2009.
3. Cavadov. İ. Ümumtəhsil məktəblərində monitoring və qiymətləndirmə üzrə işin sistemi. Bakı: 2006, 150 səh.
4. Əhmədov H, Zeynalova N. Pedaqogika. Bakı: Elm və təhsil, 2016, 455 səh.

Evaluation of student achievement

Summary

Assessment of student achievement sets goals for improving learning, evaluating progress towards achieving them. Assessment is the process of collecting information about the ability of the student to master knowledge, use them, and draw conclusions. The assessment does not fully reflect the knowledge gained, but it is a reliable and adequate indication of the degree of acquisition.

Оценка успеваемости учащихся

Резюме

Оценка успеваемости учащихся ставит цели для улучшения обучения, оценки прогресса в их достижении. Оценка - это процесс сбора информации о способности ученика овладевать знаниями, использовать их и делать выводы. Оценка не полностью отражает полученные знания, но является надежным и адекватным показателем степени приобретения.